

แนวคิดเรื่องมงคลตามแนวทางพุทธปรัชญา

THE CONCEPT OF MANGALA (BLESSING) IN BUDDHIST PHILOSOPHY

พระครูวินัยธรสัญญาชัย ญาณวีโร (ทิพย์โอสถ)

Phrakhru Vinaidhorn Sanchai Nāṅavīro (Thip-osot)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

E-mail: sunchait65@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 7 สิงหาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 28 ธันวาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความเป็นมงคลเกิดจากการประพฤติปฏิบัติของตนเอง ด้วยการตั้งอยู่ในสุจริต ด้านกาย งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ทางวาจา การไม่พูดเท็จ การไม่พูดคำหยาบ การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดเพ้อเจ้อ ทางใจ ด้วยความไม่โลภอยากได้ของคนอื่น ความไม่พยาบาท ความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดมงคลในพุทธปรัชญา การไม่คบคนพาล คบคนดี ควรบูชาบุคคลที่ควรบูชา อยู่ในถิ่นอันสมควร การได้ทำบุญมาไว้ในชาติปางก่อน ควรตั้งตนไว้ทางที่ชอบ เป็นพหูสูต มีศิลปะ มีวินัยที่ดี มีวาจาสุภาพดี การดูแลบำรุงมารดาบิดา ดูแลสงเคราะห์บุตร ดูแลสงเคราะห์ภรรยา การทำงานไม่คั่งค้าง การให้ทาน การปฏิบัติ การสงเคราะห์ญาติ ทำงานไม่มีโทษ ละเว้นการทำบาป สำรวมจากการดื่มน้ำเมา การไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย มีความเคารพ มีความถ่อมตน มีความสันโดษ มีความกตัญญู พึงธรรมตามกาลเวลาอันสมควร มีความอดทน เป็นผู้ว่าง่าย ได้เห็นสมณะ สันทนาธรรมตามกาล การบำเพ็ญตบะ การประพฤติพรหมจรรย์ การเห็นอริยสัจ การทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน มีจิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม มีจิตไม่เศร้าโศก มีจิตปราศจากกิเลส มีจิตเกษมจากกิเลสทั้งปวง สำหรับปุถุชนทั่วไปสามารถนำมาประยุกต์ใช้ด้วยการศึกษาให้เข้าใจ เข้าถึงแก่นแท้ของหลักคำสอน และพัฒนาให้เกิดขึ้นภายในตนเอง สำหรับเป็นเครื่องมือในการมองโลกอย่างเข้าใจซึ่งสัจธรรมความเป็นไปของโลก คำสำคัญ: แนวคิด, มงคล, พุทธปรัชญา

Abstract

This academic article can be concluded that auspiciousness arises from the good conduct of oneself through the physical conduct: abstaining from killing, from stealing, and from sexual misconduct, the verbal conduct: abstaining from lying, profanity, talkativeness and hate speeches, the mental conduct: not greedy for other people's things, vindictiveness, having right thought. The auspicious practices in the Buddhist philosophy are the following: not associating with the bad, associating with the good, revering those to be revered, living in a suitable place, having merit from the previous life, setting oneself on the righteous course, ample learning, skill in art, having good disciplines, having pleasant speech, looking after parents, supporting wife and children, having uninterrupted work,

generosity, righteous conduct, helping relatives, irreproachable actions, refraining from evils, abstaining from intoxicating drinks, not neglecting all Dhamma, being respectful, being humble, being contented, being grateful, regularly listening to Dhamma, having patience, being easy for correction, meeting holy people, regularly having Dhamma discussion, practising austerity, leading the holy life, having insight into the Noble Truths, enlightening the Nirvana, having the unshakable mind for the worldly conditions, being ungrievous-minded, having the mind free from all kinds of defilement. All general laypeople can study to realize the core of doctrine and apply to develop in their own minds in order to be the way to see the truth of the world.

Keywords: Concept, Mangala (Blessing), Buddhist philosophy

บทนำ

สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านสังคมและเศรษฐกิจซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิต ทำให้วิถีชีวิตและลักษณะนิสัยของคนไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมากเช่นความมีน้ำใจลดน้อยลง มีความเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น ความอดทนในเรื่องต่างๆ มีแนวโน้มลดลง โดยมีพฤติกรรมเชิงบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้นและมีนิสัยที่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยเพิ่มขึ้น เป็นต้น ที่สำคัญหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไม่ได้รับความสนใจจากผู้คนในปัจจุบันเท่าที่ควรเช่นเดียวกับผู้คนในอดีต ทำให้ในแต่ละวันผู้คนในสังคมต่างมีความสับสนวุ่นวายเนื่องจากขาดแบบแผนหรือแนวทางในการดำเนินชีวิต ทำให้ประสบปัญหา สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขอรายงานภาวะสังคมไทยไตรมาสหนึ่ง ปี 2563 ซึ่งมีความเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ อัตราการว่างงานยังอยู่ในระดับต่ำ หนี้สินครัวเรือนชะลอการขยายตัว การเจ็บป่วยด้วยโรคเฝ้าระวังลดลง คดีอาญาลดลง การเกิดอุบัติเหตุทางบกลดลง แต่มีประเด็นที่ต้องติดตาม ได้แก่ การจ้างงานลดลง การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบุหรี่ยังเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอสถานการณ์ทางสังคมที่น่าสนใจ ได้แก่ การเลิกเรียนกลางคัน ความเสี่ยงของอนาคตเยาวชนไทย และพฤติกรรมทางการเงินของครัวเรือนไทยและความเสี่ยงทางการเงิน รวมทั้งการเสนอบทความเรื่อง “วิกฤต COVID-19 บทเรียนเพื่อการก้าวต่อไปอย่างมีภูมิคุ้มกัน” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563) พระพุทธศาสนากับคนไทยมีความผูกพันกันมาอย่างช้านาน ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ล้วนแต่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา “วัฒนธรรมไทยทุกรูปแบบที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างสมสืบทอดมาจึงล้วนเป็นวัฒนธรรมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานทั้งสิ้น นอกจากนั้นพระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ล้วนทรงเป็นพุทธมามกะที่มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา บางพระองค์ได้เคยผนวชเป็นพระภิกษุหรือสามเณรในพระพุทธศาสนาชั่วระยะหนึ่ง จึงทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงพิทักษ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง และจริงจัง ทำให้พระพุทธศาสนาได้คงอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้” (จำนง ทองประเสริฐและคณะ, 2527)

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและไม่ศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้จึงทำให้พวกเขาได้ดำเนินชีวิตที่สวนทางกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา แม้จะเรียกตัวเองว่าเป็นชาวพุทธก็ตาม ดังในกรณีที่บางคนได้แสดงพฤติกรรมที่แปลกๆ หลายอย่างออกมาเช่น การขอโชคลาภจากต้นไม้และสัตว์ที่เกิดออกมามีลักษณะแปลกประหลาด การบนบานศาลกล่าวกับเจ้าที่หรือพระพรหมให้ได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง ให้ถูกลอตเตอรี่ หรือเมื่อไปสมัครงานหรือสอบคัดเลือกต่างๆ ก็จะไปหาพระเพื่อรดน้ำมนต์ให้โชคดี ตลอดจนการเคารพบูชาวัตถุ

สิ่งต่างๆ ที่เชื่อว่าเมื่ออ่อนวอนแล้วจะทำให้สมความปรารถนา เจริญในหน้าที่การงานหรือเรียกสั้นๆ ว่าเกิดความเป็นสิริมงคล และพฤติกรรมเหล่านี้ล้วนจะพบเห็นได้มากขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งไปกว่านั้นในปัจจุบันการแสดงออกถึงความเชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่ถือว่าเป็นมงคลมีปรากฏหลายรูปแบบ เช่น การบูชาราหู การบูชาพระเครื่องหรือรูปหล่อครูบาอาจารย์และวัตถุต่างๆ ซึ่งเชื่อว่าเมื่อนำไปบูชาแล้วย่อมจะก่อให้เกิดสิ่งที่ดีที่เป็นสิริมงคลต่อตัวเอง ความเชื่อแบบนี้ถือได้ว่าเป็นความเชื่อที่หวังพึ่งสิ่งภายนอกเป็นผู้หยิบยื่นสิ่งที่เป็นมงคลให้ จึงก่อให้เกิดคำถามว่าการกระทำดังกล่าวถูกต้องและตรงตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องมงคลหรือไม่เพียงใด เมื่อพิจารณาถึงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาสามารถกล่าวได้ว่าลักษณะเด่นประการหนึ่งของพุทธศาสนาคือมีหลักคำสอนที่เป็นกรรมวาที ซึ่งสอนให้เชื่อเรื่องการกระทำของตนเองนั่นคือเมื่อเรากระทำความดีเช่นใดไว้ตัวเราเองย่อมเป็นผู้ได้รับผลของกรรมนั้นไม่ว่าทั้งดีและชั่ว ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วก็ย่อมได้ชั่ว” (ส.ส. (ไทย) 15/903/274)

นอกจากจะสอนให้เรายอมรับผลที่เรากระทำขึ้นเองแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้เราเป็นคนที่ไม่ยอมทอดธุระ การกระทำใดที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ก็สมควรที่จะต้องกระทำด้วยตนเองโดยใช้ความเพียรพยายามและความอดสาหะมีใจรอพึ่งแต่ความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นหรือจากสิ่งภายนอกดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/22/25) หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา นอกจากจะสอนให้เราใช้ความพยายามในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ด้วยตนเองแล้ว ยังสอนให้เป็นคนที่ไม่ละอายใครรอบคอบไม่เชื่อสิ่งใดโดยง่าย ดังเช่นเรื่องฤกษ์ยาม หรือการที่จะทำการใดๆ เมื่อมีคนมาทักว่าเวลานี้ควรหรือไม่ควรกระทำ ก็ให้ใช้ปัญญาของตัวเองพิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนก่อนอย่าพึ่งยอมรับในทันที เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนที่ขาดเหตุผลและอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตหรือกิจการใดๆ ของตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็นนักบริหาร นักปกครองหรือผู้นำสังคมที่มีความเชื่อและงมงายในเรื่องฤกษ์ยามนี้ก็อาจถือว่าเป็นผู้ปกครองหรือผู้นำที่ดีได้ (พิทยา ว่องกุลและคณะ, 2543, น.5) ดังนั้นคนที่ทำหน้าที่บริหารหรือ นักปกครองจะต้องเป็นคนที่มีหนักแน่น มีเหตุผลไม่แล้วยอมก่อให้เกิดความผิดพลาดในหน้าที่ ที่ตนเองรับผิดชอบได้ ซึ่งเราจะสามารถพิจารณาได้จากพุทธพจน์นี้ สัตว์เหล่าใดประพฤตสุจริตด้วยกาย ประพฤตสุจริตด้วยวาจา ประพฤตสุจริตด้วยใจ ในเวลาเช้า เวลาเช้านี้เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพฤตสุจริตด้วยกาย ประพฤตสุจริตด้วยวาจา ประพฤตสุจริตด้วยใจ ในเวลาเที่ยง เวลาเที่ยงก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพฤตสุจริตด้วยกาย ประพฤตสุจริตด้วยวาจา ประพฤตสุจริตด้วยใจ ในเวลาเย็น เวลาเย็นก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์ทั้งหลายประพฤตชอบในเวลาใด เวลานั้นชื่อว่า เป็นฤกษ์ดี มงคลดี (อง.ติก. (ไทย) 20/595/285-6)

หลักการดำเนินชีวิตของมนุษย์

เมื่อเราพิจารณาพุทธพจน์ข้างต้นนี้ย่อมจะทำให้เข้าใจดีว่า คำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้ส่งเสริมให้เราเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามหรือดวงดาวต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ภายนอกและไม่สามารถที่จะมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเราได้ เมื่อเราทำการใดๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและผู้อื่นในเวลาใดถือได้ว่าเวลานั้นก็เป็นฤกษ์ดีสำหรับเราเอง มิใช่เกิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอกดลบันดาลให้ได้ดีหรือเป็นมงคลแต่อย่างใด เพราะพระพุทธศาสนาต้องการปลูกฝังให้คนเราแสวงหาความดีความเจริญที่มีอยู่ในตนเองมิใช่มีแต่ไปแสวงหาความดีข้างนอกตัวเช่นดวงดาว เพราะการแสวงหาความดีในตัวเองเป็นความดีที่ยั่งยืนแน่นอนซึ่งจะตรงข้ามกับความดีข้างนอกอันมีลักษณะที่ไม่แน่นอน ถึงอย่างนั้นก็ตามก็ยังมีชาวไทยพุทธจำนวนมากมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับมงคลในพุทธศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อในการลงเลข เสกเป่า การพึ่งพา

วัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง มากกว่าที่จะยึดหลักการกระทำหรือหลักกรรมอันเป็นหลักการสำคัญทางพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกเป็นขุมทรัพย์ทางภูมิปัญญาของมนุษยชาติ เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชาวไทยทุกคน ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ๆ ทั้งนี้เพราะพระไตรปิฎก เป็นพระสัทธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่แท้ หลักการดำเนินชีวิต เมื่อใครได้ศึกษาและปฏิบัติตามแล้วจะเกิดการพัฒนาด้านให้มีความสงบระงับภายในได้ เกิดความสุข และเกิดปัญญา เป็นคุณภาพชีวิตที่บรรลุถึงความดีสูงสุด ทำให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงให้ เกิดความเข้าใจสังคมไทยและสังคมอื่นที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ประชาชนทั่วทุกมุมโลกกำลังให้ความสนใจใฝ่รู้ในการศึกษาพระไตรปิฎกมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ มีหลายหลากองค์ความรู้ สามารถเชื่อมโยงกับภูมิ ความรู้ด้านการบริหาร การปกครอง ภาวะผู้นำ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ภูมิความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ เช่น แพทยศาสตร์ การพยาบาล การสาธารณสุขศาสตร์ เกษัชศาสตร์ ส่วนด้าน อายุรเวทและเภสัชศาสตร์แผนไทย ก็มีรากฐานความรู้หลายส่วนมาจากพระไตรปิฎก และเชื่อมโยงกับภูมิ ปัญญาด้านจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ และจริยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ที่ พระไตรปิฎกเป็นแหล่งภูมิปัญญาได้ไพศาลเช่นนั้น เพราะคุณลักษณะพิเศษที่โดดเด่นอย่างยิ่งคือ พระพุทธ ธรรมในพระไตรปิฎก เป็นปัญญาที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม (พระธรรมปิฎก, 2541, น. 117) และกระบวนการแสวงหาความรู้และวิธีการคิดทำให้เกิดความรู้ตามความเป็นจริง มองเห็นประโยชน์ หลายระดับ มีการสืบค้นสาวเหตุปัจจัยมีการวิเคราะห์แยกแยะ และมีวิธีการคิดแบบมองหาคุณโทษและ ทางออก ซึ่งในหลายส่วนในพระไตรปิฎกไม่มีความขัดแย้งกับวิธีการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เป็น กระแสหลักของโลกในปัจจุบันนี้ (พระธรรมปิฎก, 2541, น.142)

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “มงคลตามแนวพระพุทธศาสนา” ตาม ทศนะของทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร เพื่อจะได้ เข้าใจถูกต้องอันจะเป็นหนทางนำไปสู่การปฏิบัติที่ ถูกต้องแล้วได้ผลตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงพุทธศาสนาเถรวาทเป็นนิกายหนึ่งซึ่งยอมรับและ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระเถระและพระเถระเหล่านั้นก็ได้สดับรับฟังคำสั่งสอนมาจากพระสัมมาสัมพุทธ เจ้าโดยตรง ดังนั้นหลักคำสอนและหลักปฏิบัติของนิกายเถรวาทจึงถือว่าการปฏิบัติตามพุทธบัญญัติ โดยตรงอย่างเคร่งครัด อันจะแตกต่างกับนิกายมหายานหรือนิกายอื่นๆ ที่มีหลักคำสอนที่เปลี่ยนแปลงตาม ลักษณะภูมิประเทศหรือตามความเข้าใจของผู้เผยแผ่ เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับประชาชนที่อยู่ ภายในภูมิประเทศนั้นๆ สำหรับหลักคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าเป็นหลักคำสอนที่ตรงไปตรงมา ก็ คือสั่งสอนตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนพระเถระไว้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงตามความชอบใจหรือความเข้าใจของ คนใดคนหนึ่ง พระภิกษุสงฆ์ผู้เลื่อมใสในหลักคำสอนและหลักปฏิบัติของนิกายนี้ต่างก็ได้สั่งสอนสืบทอดมา เป็นลำดับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นิกายนี้ได้รับความเลื่อมใสและนับถือในหลาย ๆ ประเทศ ได้แก่ ศรีลังกา ลาว พม่าและไทย โดยเฉพาะประเทศไทยถือว่าพุทธศาสนาเถรวาทได้เจริญและรุ่งเรืองมากที่สุด เพราะผู้คน ส่วนใหญ่ต่างให้ความเคารพนับถือและมีความเกี่ยวข้องตั้งแต่เกิดจนตาย จนมีผู้รู้ได้กล่าวไว้ว่า “ถ้า นำ พระพุทธศาสนาออกจากคนไทยแล้วคนไทยก็แทบไม่มีอะไรติดตัว.” (พระญาณวโรดม, 2538, น. 61)

ความหมายของมงคลตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาทที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้นั้นมีอยู่มาก คือมีทั้งคำสั่งและคำสอน คำสั่งได้แก่ข้อที่ทรงห้ามประพฤติปฏิบัติ ส่วนคำสอนได้แก่ข้อที่ทรงสอนให้ประพฤติปฏิบัติตาม ที่สำคัญแต่ ละคนต่างก็มีลักษณะอุปนิสัยไม่เหมือนกัน เพื่อให้ง่ายแก่การนำไปประพฤติปฏิบัติตามความเหมาะสมกับ อุปนิสัยของตน พระองค์จึงทรงตรัสสอนไว้มากตามความเหมาะสมของแต่ละท่านที่จะน้อมนำเอาไป

ประพจน์ปฏิบัติ หลักคำสอนเกี่ยวกับมงคลก็เป็นหนึ่งในคำสอนที่พระองค์ได้ตรัสสอนไว้ให้ประพจน์ปฏิบัติ
ดังนั้นในบทนี้จะได้กล่าวถึงคติเกี่ยวกับมงคลทางพุทธศาสนาเถรวาท แยกเป็นประเด็นดังนี้

คำว่ามงคลมาจากภาษาบาลีคือคำว่า มงคล แปลว่า ความดี,มงคล และท่านยังวิเคราะห์ความหมาย
ของคำว่ามงคลอีกดังนี้ (มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2535, น. 693) ธมฺมฺ มงคลฺตี มงคล (ความดีที่ถึงโชค
ลาภชื่อว่า มงคล) มงคลฺตี สุตตา เอเตน สุทธิ คจฺจนฺตีติ มงคล (ความดีที่ช่วยสัตว์ให้ถึงความบริสุทธิ์ ชื่อว่า
มงคล) มงคลฺ ปาปํ ลุณฺหาติ ฉินฺหาตีติ มงคล (ความดีที่ตัดบาปเครื่องยังสัตว์ให้ถึงอภัย ชื่อว่ามงคล) นอกจากนี้
ยังมีผู้รู้ได้ให้ความหมายของมงคลดังนี้พระสิริมงคลอาจารย์ ให้ความหมายของมงคลไว้ 3 ประการคือ (สิงห์
ทน คำขาว, 2535, น.54)

- 1.มงคลคือเหตุให้บรรลุถึงความเจริญแห่งสมบัติทั้งปวง
- 2.มงคลหมายถึงเหตุที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายก้าวหน้า
- 3.มงคลคือสิ่งที่ทำให้บรรลุถึงความสำเร็จและความมั่งคั่ง

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ให้ความหมายของมงคลว่า “มงคล แปลว่า เหตุเป็นเครื่อง
ถึงความเจริญแห่งสมบัติทั้งปวง” (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, 2515, น. 327)

สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฺฐายี จวน) ได้ให้ความหมายของมงคลไว้ในหนังสือ “มงคลใน
พระพุทธศาสนา” ว่า “มงคลได้แก่เหตุที่ทำให้เราบรรลุความสุขความเจริญ (สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฺฐายี
จวน), 2530, น.1)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทโร จันทร์) ได้กล่าวถึงมงคลว่า “มงคลนั้นก็คือคุณธรรมเป็นเหตุให้ผู้
ประพจน์ปฏิบัติถึงความเจริญด้วยลาภและยศ มีความสุขกายสุขใจอยู่ทุกเมื่อตลอดถึงได้บรรลุโลกุตระธรรม
เป็นที่สุด (พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทโร จันทร์), 2534, น.2)

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) ได้ให้ความหมายของคำว่า “มงคล” ไว้ 4 ประการ คือ
(พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), 2533, น. 1-4)

1.มงคล แปลว่า ถึงพร้อมด้วยลักษณะแห่งบุญ ซึ่งมีอยู่ 3 อย่างคือ สิริ บุญ และปัญญา สิริ ได้แก่ ศรี
คือความเจริญรุ่งเรืองด้วยสมบัติทั้งปวง เช่น มีบริวารดี มีสมบัติมาก มีคนเคารพนับถือและมีชื่อเสียงฟุ้งขจร
เป็นต้น บุญ ได้แก่ การดำเนินชีวิตไปในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น หลีกเว้นจากอกุศลต่างๆ
ประพจน์ตามหลักแห่งกุศล มีบุญกิริยาวัตถุ 3 และบุญกิริยาวัตถุ 10ปัญญา ได้แก่ การประกอบด้วยความรู้
ในการแสวงหาประโยชน์ทั้งในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า

2.มงคล แปลว่า เป็นเครื่องถึงความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย คือ บุคคลทั้งหลายที่จะกระทำตนให้มี
ความบริสุทธิ์ทางกาย วาจา และใจ นั้นจะต้องอาศัยมงคลเป็นเครื่องเข้าถึง อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

3.มงคล แปลว่า ตัดผู้ยังสัตว์ให้ตาย, ตัดผู้ยังสัตว์ให้ไปสู่อบาย คือ ผู้ประพจน์ในสิ่งที่ดีเป็นมงคล
ย่อมจะหลีกหนีจากความชั่วหรืออกุศลอันจะชักนำเราให้ไปสู่อบายหรือในทางที่ผิดที่เสื่อมเสีย

4.มงคล แปลว่า ประกอบด้วยการเข้าถึงความงาม มี 3 ประการ คือ

งามในเบื้องต้น ได้แก่งามด้วยประโยชน์นี้คืองามด้วยศีล

งามในท่ามกลาง ได้แก่งามด้วยประโยชน์ในโลกหน้าคืองามด้วยสมาธิ

งามในที่สุด ได้แก่งามด้วยประโยชน์อย่างยิ่งคืองามด้วยปัญญา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของมงคลว่า “สิ่งที่มีโชคดี ตามหลัก
พระพุทธศาสนาหมายถึงธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546, น.
178)

พระมหาเฉลิมว กิตติปาโล กล่าวถึงมงคลว่า “มงคลแปลว่า ความเจริญ ความดีงาม เหตุแห่งความเจริญ เหตุแห่งความสุข เหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ” (พระมหาเฉลิมว กิตติปาโล, 2537, น.11)

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ ให้ความหมายของคำว่า “มงคล” คือ “เหตุแห่งความสุขและความเจริญก้าวหน้าของชีวิต” (พระสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2545, น.1)

จากการพิจารณาความหมายเบื้องต้นเราพอจะสรุปได้ว่า มงคลในคติทางพุทธศาสนาเถรวาทคือ ข้อปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่ผู้ปฏิบัติทั้งขณะที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันและในอนาคตเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว หากปฏิบัติอย่างเข้มข้นและจริงจังย่อมสามารถทำให้บรรลุถึงโลกุตระธรรมเข้าสู่พระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดทางพุทธศาสนาเถรวาท

บ่อเกิดของมงคล

หลักคำสอนทางพุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะที่เน้นถึงการกระทำด้วยตนเองเป็นสำคัญ ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นจะไม่โยนไปที่ความบังเอิญหรืออำนาจลึกลับของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่กลับสอนให้พยายามสู้หน้ากับเหตุผลทุกอย่าง เพราะเหตุการณ์ที่ปรากฏในชีวิตของมนุษย์ล้วนมีเหตุคือการกระทำของมนุษย์นั่นเอง (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2541, น.175) ดังที่กล่าวมาแล้วนี้จึงถือได้ว่ามงคลในทางพุทธศาสนาเถรวาทเป็นมงคลที่เกิดจากการทำให้เกิดขึ้นด้วยตัวมนุษย์เอง และจำแนกด้วยลักษณะของการกระทำที่แสดงออกมามีอยู่ 3 ทางด้วยกันคือ

1. ทางกายกรรม คือการกระทำทางกาย
2. ทางวจีกรรม คือการกระทำทางวาจา
3. ทางมโนกรรม คือการกระทำทางใจ

การกระทำที่แสดงออกมามีทั้ง 3 ทางดังกล่าวนี้หากเป็นการกระทำดีเรียกว่า สุจริต คือกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ตรงข้ามหากเป็นการทำชั่วก็เรียกว่า พุจริต สำหรับมงคลในทางพุทธศาสนาเป็นมงคลที่เกิดจากการทำความดีที่ปฏิบัติให้เกิดขึ้นด้วยตัวเองหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามงคลภายในหรือมงคลทำ เพราะเกิดจากการกระทำให้มีขึ้นในตัวเอง มิได้เกิดจากการอ้อนวอนขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ เราสามารถพิจารณาคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับอสิพันธกบุตรไว้ในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ดังนี้

ดูกรนายคามณี เปรียบเหมือนบุรุษโยนหินก้อนหนาใหญ่ลงในห้วงน้ำลึกหม่อมหาชนพึงมาประชุมกันแล้วสวดวิงวอน สรรเสริญประนมมือเดินเวียนรอบหินนั้นว่า ขอจงไหลขึ้นเกิดท่านก้อนหิน ขอจงลอยขึ้นเกิดท่านก้อนหิน ขอจงขึ้นเกิดท่านก้อนหิน ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินนั้นพึงไหลขึ้น พึงลอยขึ้นหรือพึงขึ้นบก เพราะเหตุการณ์สวดวิงวอน สรรเสริญประนมมือเดินเวียนรอบของหม่อมหาชนบ้างหรือ ดูกรนายคามณี ฉะนั้นเหมือนกัน บุรุษใดฆ่าสัตว์ ถักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบพุดเพื่อเจ้อ มากไปด้วยอภิชฌา มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด หม่อมหาชนพึงมาประชุมกันแล้วสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบบุรุษนั้นว่า ขอบุรุษนี้เมื่อตายไปจงเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ ก็จริง แต่บุรุษนั้นเมื่อตาย พึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ดูกรนายคามณี เปรียบเหมือนบุรุษลงยั้งห้วงน้ำลึกแล้วพึงทูปหม้อเนยใสหรือหม้อน้ำมัน ก้อนกรวดหรือก้อนหินที่มีอยู่ในหม้อนั้นพึงจมลง เนยใสหรือน้ำมันที่มีอยู่ในหม้อนั้นพึงลอยขึ้น หม่อมหาชนมาประชุมกันแล้วสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบเนยใสหรือน้ำมันนั้นว่า ขอจงจมลงเกิดท่านเนยใสและน้ำมัน ขอจงต่ำลงเกิดท่านเนยใสและน้ำมัน ขอจงลงภายใต้เกิดท่านเนยใสและน้ำมัน ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เนยใสและน้ำมันนั้นพึงจมลง พึงต่ำลง พึงลงภายใต้ เพราะเหตุแห่งการสวดวิงวอน สรรเสริญหรือเพราะเหตุการณ์ประนมมือเดินเวียนรอบของหม่อมหาชนบ้างหรือ

คุณนายคามณี ฉั้นนั้นเหมือนกัน บุรุษใดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปลลาปะ ไม่มากไปด้วยอภิขมา มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ หม่อมหาชนจะพากันมาประชุมแล้วสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบบุรุษนั้นว่า ขอบุรุษนี้เมื่อตายไปจงเข้าถึงบาย ทุคติ วินิบาต นรก ก็จริงแต่บุรุษนั้นเมื่อตายไปพึงเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ (ส.สพ. (ไทย) 18/599-601/320-1.)

จากพุทธสาขานี้จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเราทั้งที่เป็นมงคลและอวมงคล หาใช่เป็นเพราะความบังเอิญหรืออำนาจลึกลับของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอกบันดาลให้หรือเกิดจากการสวดอ้อนวอนก็หาไม่ แต่แท้ที่จริงแล้วล้วนเกิดจากการกระทำของเราเป็นผู้ทำให้เกิดขึ้นเอง เปรียบได้กับการรับประทานอาหารที่ให้คนอื่นเป็นผู้รับประทาน แต่ตนเองกลับเป็นผู้รอคอยความอิ่มก็ไม่สามารถที่จะประสบกับความอิ่มได้

จึงกล่าวได้ว่าคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้สนับสนุนให้เราเป็นคนที่ยึดแต่หวังพึ่งพาบุคคลอื่นเพียงอย่างเดียว ตรงกันข้ามกลับสอนให้เราเป็นคนที่มีความเพียรพยายามและฝึกฝนที่จะพึ่งพาตนเองในการประกอบคุณงามความดี เพื่อยกระดับแห่งชีวิตของตนให้สูงขึ้น ไม่สอนให้คิดแต่จะเอาดีด้วยการอ้อนวอนบวงสรวง เปรียบเหมือนบุคคลที่ก้าวเดินด้วยลำแข้งของตัวเองหาได้อาศัยลำแข้งของบุคคลอื่นก้าวเดินไม่ นอกจากนั้นบุคคลที่หวังพึ่งแต่บุคคลอื่นยังถือได้ว่าเป็นการบ่มเพาะนิสัยให้เป็นคนที่มีจิตใจที่อ่อนแอไม่กล้าต่อสู้กับอุปสรรคปัญหาต่างๆ อันเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอีกด้วย

ดังนั้นความเป็นสิริมงคลในทางพุทธศาสนาเถรวาทเกิดขึ้นได้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ ไม่ใช่คอยแต่จะพึ่งพาผู้อื่นหรือเกิดจากผู้อื่นคอยหยิบยื่นให้อย่างเดียว แต่ให้เป็นผู้ลงมือกระทำโดยมีการเตรียมความพร้อมและวางแผนการไว้อย่างรอบคอบ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างมากทั้งแก่ตัวเองและส่วนรวม

ประเภทของมงคล

มงคลในทางพุทธศาสนาเถรวาทที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในมงคลสูตรมี 38 ประการดังนี้ (ขุ.สุ. (ไทย) 25/317-318/288-9)

- 1.อเสวนา จ พาลานํ ไม่คบคนพาล
- 2.ปณฺธิตานญจ เสวนา คบกับบัณฑิต
- 3.ปุชา จ ปุชฌิยานํ บูชาบุคคลที่ควรบูชา
- 4.ปฎิรูปเทสวาโส จ อยู่ในสถานที่อันเหมาะสม
- 5.ปุพเพ จ กตปุญญตา เป็นผู้ทำบุญไว้ในกาลก่อน
- 6.อตตสมมาปณฺธิ จ ตั้งตนไว้ชอบ
- 7.พาหุสจจญจ ความเป็นพหูสูต
- 8.สิปฺปญจ รอบรู้ศิลปะ
- 9.วินโย จ สุสิกฺขิตฺโต มีวินัยที่ศึกษาดีแล้ว
- 10.สุภาสิตา จ ยา วาจา มีวาจาเป็นสุภาสิต
- 11.มาตาปิตุอุปภูฏานํ บำรุงบิดามารดา
- 12.ปุตฺตสงฺคโห สงเคราะห์เลี้ยงดูบุตร
- 13.ทารุสฺส สงคโห สงเคราะห์ภรรยาสามี
- 14.อนาฏฺลา จ กมฺมندا ทำการงานไม่ให้คั่งค้าง

- 15.ทานนจ เสียสละให้ทาน
- 16.ธมมจริยา จ ประพฤติธรรม
- 17.ญัตกานนจ สงค์โท สงเคราะห์ญาติ
- 18.อนวชชานิ กมมานิ ทำการงานที่ไม่มีโทษ
- 19.อารตี วิรตี ปาปา งตเว้นจากบาป
- 20.มชชปานา จ สณญโม สำรวมไม่เสพสิ่งเสพติด
- 21.อปุปมาโท จ ธมเมสุ ไม่ประมาทในธรรม
- 22.คารโว จ มีความเคารพ
- 23.นิวาโต จ มีความถ่อมตน
- 24.สนตญฐี จ มีความสันโดษ
- 25.กตญญตา มีความกตัญญู
- 26.กาเลน ธมมสุสานิ พังธรรมตามกาล
- 27.ชนตี จ มีความอดทน
- 28.โสวจสสตา เป็นคนว่าง่าย
- 29.สมณานนจ ทสสนิ พบเห็นสมณะ
- 30.กาเลน ธมมสุสากจฉาสนทนาธรรมตามกาล
- 31.ตโป จ บำเพ็ญตบะ
- 32.พรหมจริยจ ประพฤติพรหมจรรย์
- 33.อริยสัจจาน ทสสนิ เห็นอริยสัจจ
- 34.นิพพานสจฉิกิริยา จ ทำพระนิพพานให้แจ้ง
- 35.พุกุฐุสส โลกธมเมหิ จิตต์ ยสส น กมปติ จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม
- 36.อโสภัง มีจิตไม่เศร้าโศก
- 37.วีรชั จิตปราศจากกิเลส
- 38.เขมมี มีจิตอันเกษม

มงคลทั้ง 38 ประการเป็นมงคลที่มีมาแต่ดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งเป็นเรื่องของการปฏิบัติตามหลักเหตุผลเพื่อให้เกิดผลคือความสงบสุข ดังนั้นมงคลในพุทธศาสนาดั้งเดิมจึงไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับเวทมนต์ไสยศาสตร์ แต่ในยุคหลังต่อมาคำสอนเกี่ยวกับมงคลของพุทธศาสนาก็เริ่มมีเรื่องของไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเมื่อประมาณ พ.ศ. 1500 พุทธศาสนาก็ได้เข้าผสมกับลัทธิตันตระของฮินดู ทำให้พุทธศาสนาในยุคนี้ได้กลายเป็น “พุทธตันตระ” ที่ได้ถือเอาการท่องบ่นเวทมนต์ และการลงเลขยันต์ เป็นสาระสำคัญและมีความพยายามปฏิบัติเพื่อให้เกิดอิทธิฤทธิ์มีความสามารถพิเศษต่างๆ มากกว่าเพื่อให้เกิดความสงบสุขทางด้านจิตใจหรือกำจัดกิเลสให้หมดไปจากจิตใจ จึงทำให้ในเวลาต่อมาก็ได้กลายเป็นพุทธศาสนาแบบไสยศาสตร์อย่างสิ้นเชิง ในปัจจุบันเราจะพบพุทธศาสนาแบบนี้จากการปฏิบัติของพระสงฆ์ชาวธิเบตที่มีการปฏิบัติทั้งพุทธและไสยศาสตร์คละเคล้ากันไป (แสง จันทร์งาม, 2534, น. 250)

สรุป

สรุปได้ว่า ความเป็นมงคลนั้นเกิดได้จากการกระทำของตัวเองด้วยการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามศีลธรรมและประพฤติตนให้อยู่ในความสุจริตทั้ง 3 ด้านคือ 1. ด้านทางกาย เรียกว่ากายสุจริต ด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม 2. ด้านทางวาจา เรียกว่าวาจาสุจริต การไม่พูดเท็จ การไม่พูดคำ

หยาบ การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดเพื่อเจ้า 3. ด้านทางใจ เรียกมโนสุจริต ความไม่โลภอยากได้ของของผู้อื่น ความไม่พยาบาท ความเห็นถูกตามทำนองคลองธรรม สำหรับข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเป็นมงคลนั้น พระพุทธศาสนาได้แบ่งออกเป็นได้ 38 ประการดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว จากข้อปฏิบัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความเป็นมงคลทางพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นได้ด้วยการประพฤติปฏิบัติ โดยเริ่มต้นจากตัวเองเป็นอันดับแรก คือไม่คบกับคนที่ไม่ดีหรือคนพาล เพราะการที่เราจะเป็นคนที่มีลักษณะนิสัยเป็นเช่นไรก็ย่อมจะขึ้นอยู่กับคนที่เราคบค้าสมาคมด้วย การคบบัณฑิต บุชาบุคคลที่ควรบูชา อยู่ในถิ่นอันสมควร ทำบุญมาไว้ก่อน ตั้งตนชอบ เป็นพหูสูต มีศีลปะมีวินัยที่ดี มีวาจาสุภาสิต การดูแลบำรุงบิดามารดา ดูแลสงเคราะห์บุตร ดูแลสงเคราะห์ ภรรยา (สามี) ทำงานไม่ให้คั่งค้าง การให้ทาน ปฏิบัติธรรม การสงเคราะห์ญาติ ทำงานที่ไม่มีโทษ ละเว้นการ ทำบาป สำรวมจากการดื่มน้ำเมา การไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย มีความเคารพ มีความถ่อมตน มีความ สันโดษ มีความกตัญญู พังธรรมตามกาลเวลาอันสมควร มีความอดทน เป็นผู้ว่าง่าย ได้เห็นสมณะ สนทนา ธรรมตามกาล การบำเพ็ญตบะ ประพฤติพรหมจรรย์ การเห็นอริยสัจ การทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน มีจิตไม่ ห้วนไหวในโลภธรรม มีจิตไม่เศร้าโศก มีจิตปราศจากกิเลส มีจิตเกษม ดังนั้นเพื่อเป็นการเริ่มต้นที่ดีจึงห้าม ไม่ให้คบคนพาลเป็นอันดับแรก แล้วปฏิบัติพัฒนาขึ้นไปตามลำดับจนถึงประการสุดท้ายคือ ให้มีจิตใจที่เกษม ผ่องใสปราศจากกิเลสและบุคคลที่ปฏิบัติจนกระทั่งมีจิตใจที่ผ่องใส ถือได้ว่าเป็นอริยบุคคลที่ประเสริฐสุดใน พระพุทธศาสนาคือพระอรหันต์ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสะอาดบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจาและใจ สำหรับปุถุชน ทัวไปก็สามารถน้อมนำมาประยุกต์ใช้ด้วยการศึกษาให้เข้าใจ เข้าถึงแก่นแท้ และพัฒนาให้เกิดขึ้นภายใน ตนเอง สำหรับเป็นเครื่องมือในการมองโลกอย่างเข้าใจ

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

จำนง ทองประเสริฐและคณะ. (2527). พระพุทธศาสนาศาสนาประจำชาติไทย. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์.

พิทยา ว่องกุลและคณะ. (2543). ไสยศาสตร์ครองเมือง. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). สรุปรายงานภาวะสังคมไทยไตรมาสหนึ่ง ปี 2563. สืบค้นเมื่อวันที่ [27 มกราคม 2564]. เข้าถึงได้จาก.

<https://gnews.apps.go.th/news?news=61835>.

พระญาณวโรดม. (2538). ศาสนาต่างๆ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัย. (2535). อภิธานปุทธิปิภาสุจิ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

สิงห์ทน คำขาว. (2535). พระพุทธศาสนากับปรัชญาชีวิตของข้าพเจ้า. เชียงใหม่ : ภาควิชาปรัชญาและ ศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. (2515). ธรรมมานุกรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี จวน). (2530). มงคลในพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร : โรง พิมพ์กิตติวรรณปิ่นเกล้า.

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันท โท จันทร์). (2534). ธรรมเทศนามงคล 38. กรุงเทพมหานคร :

- โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
พระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย (โชดก ญาณสิทธิ). (2533). มงคล 38. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร :
พระนครการพิมพ์.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 10.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
พระมหาเฉลิมวิ กิตติปาโล. (2537). 38 มงคลชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
พระสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2545). มงคลชีวิต ฉบับทางก้าวหน้า. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทฐานการพิมพ์จำกัด.
สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2541). คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
แสง จันทร์งาม. (2534). ศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.